

5. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax / N. Chomsky. – Cambridge : MIT Press, 1970. – 251 p.
6. Curtiss S. Genie: A Psycholinguistic Study of a Modern-Day “Wild Child” / Susan Curtiss. – New York : Academic Press, 1977. – 304 p.
7. Sachs J. Language learning with restricted input: Case studies of two hearing children of deaf parents / J. Sachs, B. Bard, M. L. Johnson // Applied Psycholinguistics. – 1981. – Vol. 2, № 1. – P. 33–54.

УДК 159.923

Л. П. Міщиха

Received December 11, 2015;

Revised March 11, 2016;

Accepted April 26, 2016.

ТВОРЧИЙ ПРОФІЛЬ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкриваються психологічні особливості творчої особистості. Здійснено теоретичний аналіз напрацювань учених у царині психологічної науки на предмет трактування феномену «творчість». Тому особистість виступає єдиним і унікальним носієм іманентно заданої творчої програми свого розвитку.

Виходячи з означення творчості як процесу, що трактується водночас із позиції і соціологічного, і психологічного підходів, творча особистість розглядається в певних історичних, соціально-культурних умовах її буття, де творчий продукт постає не тільки у форматі об'єктивно даного, а й суб'єктивного бачення автора (творча уява, мрія, задум). Звідси творча особистість спрямована на творчу діяльність, що є виявом її потреби у творчості, творчій активності, яка домінує над іншими формами спрямованості особистості й репрезентує її творчий профіль в абрисах творчої індивідуальності.

Наголошується на психологічних властивостях творчої особистості, для якої характерні відкритість до нового досвіду, високий пізнавальний інтерес, висока вираженість когнітивних і мотиваційних компонентів, емоційно-почуття «включеність» (захопленість справою), здатність до ризику, сміливість самовираження, почуття новизни, творча уява, інтуїція тощо. Водночас мовиться про поєднання несумісних психологічних рис у характеристиці творчих персоналій, що створює певні труднощі в їх дослідженні. Творча індивідуальність уміщує в собі усю палітру творчих напрацювань (привнесень) особистості протягом онтогенезу. І чим багатші ці привнесення, тим багатший творчий досвід, а отже і творчий потенціал особистості. Звідси творча особистість постає як суб'єкт власного життєтворення, виражаючи власну концепцію творчого Я.

Ключові слова: творчість, творча особистість, творчий профіль, психологічні властивості, творчий потенціал.

Mishchykha L. P. Creative Personality Profile. The article reveals psychological peculiarities of a creative personality. There have been made a theoretical analysis of scientists' works in the world of psychology about interpreting the phenomenon 'creativity'. Thus personality is seen to be the only and unique owner of the inherently given creative program of his/her development.

Based on the definition of creativity as a process interpreted at the same time by the social and psychological approaches a creative personality is seen in some historical, social and cultural living atmosphere, where a creative product is raised in the form of not only objective given but subjective author's view (imagination, dream, aim). With this a creative personality aimed at creative activities that is his/her visible need of art and creativity. The later dominates over other forms of a personality's focus and represents his/her creative profile in outline of creative originality.

The article stresses creative personality's psychological peculiarities who is characterized with readiness to a new experience, with great learning interest, deep expressiveness of cognitive and motivated components, emotional and sensitive 'engagement' (engaged in activity), with a capability to risk, a courage to self-express, a sense of novelty, imagination, intuition etc. Meanwhile it's spoken about combining mutually exclusive psychological features in the matter to characterize creative personalities, which can make some troubles to research them. Creative originality includes all palette of the personality's creative works (novelty) during ontogenesis. And the richer this novelty the deeper a creative experience, and also a personality's creative potential. According to this, a creative personality is observed as a subject of his/her own life-making expressing personal conception of a creative 'I'.

Key words: creativity, a creative personality, a creative profile, psychological peculiarities, a creative potential.

Мищикха Л. П. Творческий профиль личности. В статье раскрываются психологические особенности творческой личности. Осуществлен теоретический анализ работ ученых в области психологической науки на предмет трактовки феномена «творчество». Поэтому личность выступает единственным и уникальным носителем имманентно заданной творческой программы своего развития.

Исходя из определения творчества как процесса, что трактуется одновременно как с позиции социологического, так и психологического подходов, творческая личность рассматривается в определенных исторических, социально-культурных условиях ее бытия, где творческий продукт предстает не только в формате объективно данного, но и субъективного видения автора (творческое воображение, мечта, замысел). Поэтому творческая личность направлена на творческую деятельность, что является проявлением ее потребности в творчестве, творческой активности, что доминирует над другими формами направленности личности и репрезентирует ее творческий профиль в абрисах творческой индивидуальности.

Отмечаются психологические свойства личности, которой характерны открытость к новому опыту, высокий познавательный интерес, высокая выражен-

ность когнитивных и мотивационных компонентов, эмоционально-чувственная «включенность» (увлеченность делом), способность к риску, смелость самовыражения, чувство новизны, творческое воображение, интуиция и тому подобное. В то же время говорится о сочетании взаимоисключающих психологических черт в характеристике творческих персоналий, что создает определенные трудности в их исследовании. Творческая индивидуальность содержит в себе всю палитру творческих наработок (привнесений) личности на протяжении онтогенеза. И чем богаче эти привнесения, тем богаче творческий опыт, а значит и творческий потенциал личности. Отсюда творческая личность выступает как субъект собственного жизнетворчества, выражая собственную концепцию творческого Я.

Ключевые слова: творчество, творческая личность, творческий профиль, психологические свойства, творческий потенциал.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема творчої особистості особливо актуальна зараз, у нових умовах соціокультурного простору, в якому перебуває Україна, рухаючись до європейських цінностей. Мовиться про максимально повну реалізацію тих можливостей особистості, що іманентно представлені в її потенціалі. Здатність мислити по-новому, у змінних умовах життя, – нагальна вимога часу, потреба не тільки «виживання» в час глобалізації і докорінних змін на всіх рівнях буття людини, а й шанс відбутися їй у всій повноті як особистості, привносячи частку свого творчого Я в культурогенез. Тому проблема творчої особистості має стати визначальною на всіх рівнях функціонування соціальних інституцій і, передусім, у лоні вітчизняної психологічної науки та практики. Змістовність, масштабність, історична значущість особистості залежать від міри її власної активності й творчого ставлення до життя. Мовиться про творчий профіль особистості.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема психологічних особливостей творчої особистості стала визначальною у дослідженнях Л. І. Анциферової, А. В. Брушлінського, С. Л. Рубінштейна про творчу самодіяльність особистості; І. М. Білої, Д. Б. Богоявленської, Дж. Гілфорда, В. М. Дружиніна, Є. П. Ільїна, В. В. Клименка, О. І. Кульчицької, Н. С. Лейтеса, О. М. Матюшкіна, Л. А. Мойсеєнко, В. О. Моляко, О. Л. Музики, Я. О. Пономарьова, В. В. Рибалки, К. Роджерса, В. А. Роменця, Б. М. Теплова, Е. Торренса, В. Д. Шадрикова щодо особливостей розвитку та формування творчої особистості.

Формат наукових досліджень творчості у психологічній науці репрезентований у розвідках особистісних рис та мотивів креативної

особистості; дослідження «Я» у його зв'язку з креативністю; дослідження творчості в контексті самоактуалізації; дослідження креативності у зв'язку з психопатологічними (чи близькими до патології) феноменами та ін. І нарешті, розвивається похідний від феномену «творчість» феномен «життєтворчість» на означення особистісно орієнтованої практики розвитку й корекції відносин особистості зі світом. Тому згадуються слова К. Юнга, який зауважував: «Таємниця творчого є трансцендентною проблемою, яку психологія не може вирішити, а тільки описати. Так само і творча людина є загадкою...» [10, с. 103]. Звідси наша спроба торкнутися зазначеної вище проблеми є однією зі спроб авторської рефлексії на предмет означення й характеристики такого феномену, як «творча особистість».

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз феномену «творчість»; розкрити психологічні особливості творчої особистості.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для аналізу та опису феномену «творча особистість» опираємося на вихідне розуміння категорії «творчість», де погляди вчених щодо деяких параметрів істотно відрізняються. Сьогодні немає однозначного підходу до феноменів «творчість» (категорія вітчизняної психологічної науки) і «креативність» (категорія зарубіжної психології). В одних випадках вони трактуються як синоніми (як означення одного й того самого поняття), в інших креативність інтерпретується як дивергентне мислення (Дж. Гілфорд, О. К. Тіхомиров) чи інтелектуальна активність (Д. Б. Богоявленська, Л. Б. Єрмолаєва-Томіна), як творча обдарованість, здатність до творчості (С. С. Степанов), або ж як інтегрована якість особистості (Я. О. Пономарьов, В. О. Моляко та ін.). Надалі будемо виходити з розуміння творчості передусім як процесу (може бути як присутнім, так і відсутнім у діяльності), креативності – як особистісної якості (розвиток вищих психічних функцій – наявність творчості у всіх видах діяльності).

Наразі у «Психологічній енциклопедії» дефініція «творчість» подається як «високосвідома діяльність людини, спрямована на створення нових продуктів матеріальної і духовної культури, що мають суспільно-історичну цінність; теоретична і практична діяльність людини, яка зумовлює одержання об'єктивно нових результатів» [8, с. 352], чи як суголосно гуманістичним персонологам «універсальна функція людини, що спричиняє всі форми її самовираження» [5]. Творчість, на

думку В. В. Рибалки, – це «здатність людини створювати з наявного матеріалу дійсності на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу нову реальність, що задовольняє різноманітні суспільні та особистісні потреби» [9, с. 5]. Звідси доречною є заувага Л. С. Виготського на предмет розуміння творчості як такої, що існує не тільки там, де вона породжує видатні історичні твори, а й усюди, де людина уявляє, комбінує, змінює й створює що-небудь нове, якою б крупинкою не здавалося це нове порівняно з творами геніїв [2]. Нам близька позиція В. О. Моляко, який уносить суттєве доповнення в загально-визнану канву інтерпретації зазначеного вище феномену, роблячи акцент на «процес створення, відкриття чогось нового, раніше для даного конкретного суб'єкта не відомого» [4, с. 52]. Звідси творчість пов'язується не тільки зі створенням об'єктивного продукту, а й зі створенням чогось, що є суб'єктивно новим. Тому категорія «творчість» розглядається (Г. О. Балл) із двох позицій: 1) об'єктивного, або соціологічного бачення; 2) психологічного, або суб'єктивного. Водночас, якщо «перевести погляд» із результативної сторони творчості – продукту на її процесуальну сторону, матимемо й розуміння творчості як «ситуативно нестимульованої продуктивної діяльності» (Д. Б. Богоявленська).

Оскільки в центрі творчості перебуває сама особистість, котру В. В. Давидов розумів як «людину зі значним творчим потенціалом», без якого вона немислима, простежимо творчий профіль особистості.

Назвавши людину «творцем, будівничим життя», М. О. Бердяєв стверджував, що людина зобов'язана бути творцем, співучасником у Божій справі світотворення і світорозбудови; ото ж справжня природа особистості в тому, що вона є центром творчої енергії. Філософ наголошував на творчій місії особистості – місії творення, активної участі у творчому процесі суголосно до своїх дарів та покликання [1].

Під творчою особистістю розуміємо суб'єкт творчої діяльності, який інтегрує в собі формоутворювальні та змістово-сміслові властивості творчої індивідуальності й характеризується високим рівнем розвитку творчих здібностей (творча обдарованість, талант), відповідно високим рівнем розвитку творчого потенціалу, що відображає міру актуалізації творчих можливостей особистості в реальній перетворювальній практиці буття.

Розвиваючи відомий постулат Миколи Бердяєва «поза творчістю немає особистості» [1], В. О. Моляко постулює: «Стати особистістю

можна тільки одним способом: розкрити і усвідомити сутність своєї натури – свій творчий потенціал» [6, с. 3]. Учений розглядає творчу людину як таку, що має вищий ступінь розвитку, підготовленості до конкретних видів діяльності, до життя в цілому, до зміни стилів поведінки, до пошуку виходів із кризових станів, до найбільш конструктивної, раціональної поведінки у межах й екстремальних умовах життя.

Найбільш суттєва риса творчої особистості – наявність творчої обдарованості, що включає високий рівень креативності, багату уяву, інтелект, розвинене дивергентне мислення (оригінальність, гнучкість, продуктивність та ін.), творчі здібності до різних видів діяльності тощо. Особливості мотивації творчої особистості полягають у тому, що особистість не зупиняється після рішення сформульованого завдання, а формулює нові, похідні від попереднього, включається у наднормативну активність, володіє яскраво вираженою інтелектуальною ініціативою [7, с. 132]. Творча особистість вирізняється високою життєвою енергією, працездатністю, домінантністю уваги, критичністю мислення, незалежністю думок і оцінок, упевненістю в собі, почуттям власної гідності, високою самооцінкою, сміливістю, готовністю до ризику, внутрішнім розкріпаченням, почуттям гумору, дотепністю [7, с. 132].

Творчий профіль особистості складають: любов до істини, до праці; спостережливість; вміння роздумувати; критичність розуму і самокритичність (І. С. Сумбаєв); незвичайна здатність уваги та сприйняття; здатність до фантазії, вигадки; відхилення від шаблону, оригінальність, ширина знань, дар інтуїції, передчуття (Б. Лезін); самостійність суджень, упевненість у собі, здатність знаходити привабливість у труднощах, естетична орієнтація і здатність до ризику, інтерес до парадоксів, схильність до сумнівів, почуття новизни, гострота думки, творча уява, інтуїція, естетичне почуття краси, дотепність, здатність відкривати аналогії, сміливість, логічна строгість, здатність користуватися різними формами доказів та ін. (О. М. Лук, О. М. Матюшкін); винахідливість, нестереотипність, інтелектуальна ініціатива, асоціативне сприйняття, емпатія, культура почуттів, натхнення, динамізм та ін. (Н. Ф. Вишнякова); самодисципліна в роботі, високий ступінь автономності, відсутність гендерних стереотипів, інтернальний локус контролю, високий рівень самоініціації й прагнення виконувати завдання найкращим чином, відкритість новому досвіду, домінування внутріш-

ньої мотивації над зовнішньою (Т. Амабайл); самовпевненість, свобода (М. І. Меєрович, Л. І. Шрагіна).

Здатність оперувати нечітко визначеними поняттями, легкість асоціювання, «гра ідеями» належить до особливостей мислення творчої особистості, що поєднується із захопленістю роботою та почуттям гумору. Творчій особистості не властивий конформізм, вона еkleктична, з високим рівнем зацікавленості в навколишньому, всьому тому, до чого вона причетна і прагне бути причетною, зберігає «свіжість сприйняття та багатство емоційних реакцій» (А. Маслоу), віддає перевагу більш складним речам, ніж звичним і простим; сприйняття світу нею безперервно оновлюється.

На думку А. Маслоу, творча особистість проживає тільки в цьому моменті буття або в ситуації тут-і-тепер. Це здатність бути в теперішньому, коли особистість перебуває у стані пікових переживань; це і відмова від минулого та майбутнього, що сприяє якнайповнішому саморозкриттю особистості в творчому процесі; це і стан звуження свідомості (зосередження лише на предметі уваги), що сприяє набуттю власної ідентичності; і стан самозабуття; позбавлення будь-яких страхів (невротичних проявів) через заглиблення в предмет діяльності; зняття захистів (можливість вільного протікання творчої енергії); сила і мужність (уміння працювати з натхненням, незважаючи на перешкоди); позитивна установка на прийняття; віра у власні сили та можливості; довіра (вміння довіряти своєму еству, довіра до світу); емоційно-позитивний фон сприйняття дійсності; інтеграція суб'єкта в пізнанні буття (цілеспрямованість у творчому процесі); естетичне сприйняття (багатству образу віддається перевага перед схематизацією); максимально повна експресивність (унікальність, спонтанність); злиття особистості зі світом (ізоморфізм, взаємоприспосовування, взаємодоповнення) [5, с. 64–73]. Як видно з різних трактувань феномену творчої особистості, тут важко простежити якісь чіткі межі в характеристиці певних ознак чи то якостей людини, яка творить, позаяк сама творчість не є явищем прогнозованим, сталим, а швидше має інтуїтивну природу ірраціонального (хоча пусковим і завершальним механізмом у творчому процесі є логічний складник мисленнєвої діяльності), де оте славнозвісне «миль, зупинися, ти прекрасна!» (Й. В. Гете «Фауст») і є незбагненою, до кінця незрозумілою природою творчого процесу і його «величності» інсайту (осаяння).

Усталений погляд на творчу особистість з позиції «повної впорядкованості» особистісних рис та чітко внормованої, прогнозованої поведінки не зовсім відповідає дійсності. Можна простежити контроверзу в характеристиці творчих персоналій як поєднання активності й пасивності, як прояв потужної працьовитості (на стадії піку) і повної бездіяльності, що межує з лінню (у стані відчуття творчого «безсилля» як ситуативного стану для творчої людини); відповідальності і безвідповідальності, реалістичності й ідеалізму з притаманною наївністю; періодичне «зависання» між світами дійсності і фантазмагорії; прояв бунтарства й одночасного консерватизму, впертості й відчайдушності з великодушністю, відкритістю й безпосередністю дитини. У них часто проявляються особливості як екстравертів, так й інтровертів, змішані риси жіночності й мужності. В. М. Дружинін слушно зауважує з цього приводу, що більшість експериментальних результатів суперечать твердженням гуманістичних психологів про емоційну й соціальну зрілість творчих людей, оскільки творча мотивація працює за механізмом зворотного зв'язку, раціональний контроль емоційного стану у творчому процесі послаблений. Звідси як результат – «виснаження психофізіологічних ресурсів (ресурсів несвідомого), що приводить до крайніх емоційних станів», де «невротичність стає побічним продуктом творчої активності» [3, с. 175–176].

Така суперечливість у самій психологічній характеристиці творчих особистостей створює певні труднощі в їх дослідженні, що передбачає застосування лонгітюдних методів (зокрема спостереження) як до творчого процесу, у який особистість безпосередньо залучена, так і до прояву її (функціонування) у різних психологічних станах. Більше того, є припущення (О. М. Лук), що суперечливість особистості найсильніше проявляється в осіб із найвищим творчим потенціалом. З огляду на цей строкатий та суперечливий перелік якостей творчої особистості як «особистості найвищого рангу» (В. В. Рибалка) вважаємо, що вона є складною, суперечливою і до кінця незбагненою у своїй творчій природі, у творчому єстві, почасти непередбачуваною у своїх діях (часом імпульсивних), що викликані вразливістю й чутливістю творчої натури (якій завше нав'язувалася позиція відхилення від психічної норми), що гостро реагує на всі «виклики світу», чутливою до «вчування» у природу докільця з його багатством і можливостями, до яких вона вбачає свою дотичність. Їй, безперечно, притаманне вміння захоплюватися й «тримати» інтерес, починаючи з

перших вражень і закінчуючи проектуванням та реалізацією задумів. Вона занурена у власний світ, щоб сповна «насититися» творчим процесом, водночас долаючи стереотип ескапізму (ілюзія втечі), радше «повертається», торуючи шлях від себе, народженої в новій іпостасі, до інших, з можливістю «дати» те (творчий продукт у його ідеальній чи матеріальній формах), що збагатило б і цілком наповнило б її.

Зрозуміло, що управляти творчістю особистості неможливо без урахування її якостей, зокрема світогляду, переконань, потреб, інтересів, нахилів, мотивів діяльності, здібностей тощо, зокрема її знань щодо предмета творчої діяльності. Для того, щоб зрозуміти, як розвинулася творча діяльність, слід оцінити не тільки і навіть не стільки потрібний для цієї діяльності базовий рівень інтелекту, скільки особистість людини і шляхи її формування, позаяк «творчі здібності не створюються, а вивільняються» (Фергюсон).

Важливим фактором управління та організації творчості є завчасний цілеспрямований розвиток якостей творчої особистості в дитячі, підліткові та юнацькі роки. Оскільки людина може брати участь у суспільстві тільки як особистість, то вона й сама прокладає свій унікальний індивідуальний шлях у просторово-часовому континуумі своєї епохи, і значущість його визначається тим, наскільки широкій сфері цього континууму вона сповістить своє творче Я. Виражене прагнення до творчості, прояв творчого начала в найрізноманітніших сферах життя, інтелектуальну активність, емоційну чуттєвість, мобільність здібностей (уміння реалізувати у відповідних діях притаманні людині потенції) відносять до психологічних рис зрілої особистості.

Психічні особливості творчої особистості розглядаються у психології не як наслідки спонтанного процесу розгортання спадкових програм розвитку (розвиток особистості – це не те, що з особистістю «трапляється» (А. І. Анциферова)), а як результат формування психіки людини в певних соціокультурних, історичних умовах. Піднімаючи питання генетично зумовленої детермінованості творчої активності особистості, потрібно підняти питання й про умови її виникнення у свідомості людини (філогенез) та динаміки її вікового розвитку (онтогенез), оскільки індивід є не тільки утворенням фенотипічним, його формування продовжується і в онтогенезі, позитивно. Тому до характеристики індивіда входять також властивості його інтеграції, що складаються онтогенетично.

Психологічними передумовами розвитку й становлення творчої особистості є: домінантна роль пізнавальної мотивації; пошуково-

пізнавальна активність, що проявляється у здатності до виявлення та генерування нового, у постановці й розв'язуванні проблем; можливості досягнення оригінальних рішень, що проявляється в неординарних ідеях (мислення за асоціаціями, аналогіями тощо); можливості прогнозування й передбачення; здатності до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі естетичні, моральні й інтелектуальні оцінки. З креативністю пов'язані дві особистісні якості, а саме: інтенсивність пошукової мотивації та чуттєвість до побічних утворень, які виникають у мисленнєвому процесі. Творча особистість здатна продукувати велику кількість ідей, схильна до широких узагальнень, може приймати рішення в умовах неповної інформації, відзначається особливою «інтелектуальною безстрашністю» у відстоюванні власних ідей та позицій, спрямована на творчу діяльність (виражена потреба у творчості), що домінує над іншими формами спрямованості.

Щодо методів дослідження творчої особистості, то сьогодні слід більше робити акцент не на стандартизовані тести, які апріорі не здатні «об'єктивно» оцінити рівень розвитку творчих здібностей особистості, прогностична валідність яких не доведена, як і їх прогностична спроможність щодо майбутньої творчої поведінки особистості, а на такі методи, як метод спостереження, метод вивчення продуктів творчої діяльності особистості, особистісні опитувальники, психобіографічний метод, які спрямовані на всебічне пізнання індивідуальності творчої особистості, її унікальності, а також мотиваційних складників творчої діяльності, життєвих реалій становлення й розвитку особистості, її ставлення до ретроспективи та перспективи власних творчих досягнень.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Особистість постійно екстраполює себе в майбутнє, а своє ідеальне уявлення про нього – у сьогодення. Тому її творчий потенціал завжди більший за той, що можна зафіксувати, а сама вона багатша змістом за все те, що можна побачити в актах її конкретної діяльності. До того ж людині властиве прагнення до безперервного розвитку своїх потенцій. Тільки сама особистість власним вибором може реалізувати свою творчу унікальність. Звідси творча особистість виступає квінтесенцією вищих властивостей особистості, постійною й вагомою потребою якої є спонукання виразити власну концепцію навколишнього світу і свою концепцію Творця.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні творчого потенціалу особистості в різні вікові періоди її життя; знаходженні засобів активізації творчого мислення особистості.

Література

1. Бердяев Н. А. Спасение и творчество. Два понимания христианства [Электронный ресурс] / Н. А. Бердяев. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Berd/Spas_Tv.php
Berdjaev N. A. Spasenie i tvorcestvo. Dva ponimanija hristianstva [Elektronnyj resurs] / N. A. Berdjaev. – Rezhim dostupa : http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Berd/Spas_Tv.php
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : психол. очерк / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
Vygotskij L. S. Voobrazhenie i tvorcestvo v detskom vozraste : psihol. ocherk / L. S. Vygotskij. – М. : Prosveshhenie, 1991. – 93 s.
3. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2002. – 386 с.
Druzhinin V. N. Psihologija obshhih sposobnostej / V. N. Druzhinin. – SPb. : Piter, 2002. – 386 s.
4. Кульчицкая Е. И. Сирень одаренности в саду творчества / Е. И. Кульчицкая, В. А. Моляко. – Житомир : Изд-во ЖДУ им. И. Франко, 2008. – 316 с.
Kul'chickaja E. I. Siren' odarennosti v sadu tvorcestva / E. I. Kul'chickaja, V. A. Moljako. – Zhitomir : Izd-vo ZhDU im. I. Franko, 2008. – 316 s.
5. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу. – М. : Смысл, 1999. – 425 с.
Maslou A. Novye rubezhi chelovecheskoj prirody / A. Maslou. – М. : Smysl, 1999. – 425 s.
6. Моляко В. О. Психологічна проблема творчого потенціалу / В. А. Моляко // Актуальні проблеми психології. Проблеми психології творчості та обдарованості : зб. наук. пр. / за ред. В. О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 6–13.
Moljako V. O. Psihologichna problema tvorchogo potencialu / V. A. Moljako // Aktual'ni problemi psihologii. Problemi psihologii tvorchosti ta obdarovanosti : zb. nauk. pr. / za red. V. O. Moljako. – Zhitomir : Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2007. – S. 6–13.
7. Психология личности : словарь-справочник / под ред. П. П. Горностая и Т. М. Титаренко. – Киев : Рута, 2001. – 320 с.
Psihologija lichnosti : slovar'-spravochnik / pod red. P. P. Gornostaja i T. M. Titarenko. – Kiyev : Ruta, 2001. – 320 s.
8. Психологічна енциклопедія / [авт.-упоряд. О. М. Степанов]. – К. : Академ-видав, 2006. – 423 с.
Psihologichna encyklopedija / [avt.-uporjad. O. M. Stepanov]. – K. : Akademvydav, 2006. – 423 s.
9. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості / В. В. Рибалка. – К. : ІЗМН, 1996. – 236 с.

Rybalka V. V. Psychologija rozvytku tvorchoi' osobystosti [Psychology of a creative personality's development] / V. V. Rybalka. – K. : IZMN, 1996. – 236 s.

10. Юнг К. Г. Психологія і поезія / К. Г. Юнг // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів : [б. в.], 1996. – С. 93–107.

Jung K. G. Psychologija i poezija [Psychology and poetry] / K. G. Jung // Antologija svitovoi' literaturno-krytychnoi' dumky HH st. – L'viv, 1996. – S. 93–107.

УДК 316.624

А. Б. Мудрик

Received December 15, 2015;

Revised March 15, 2016;

Accepted April 26, 2016.

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ АДИКЦІЙ ОСОБИСТОСТІ

Залежна, або адиктивна, поведінка є однією із форм девіантної поведінки, яка виражається в прагненні до відходу від реальності через зміну свого психічного стану за допомогою прийому деяких речовин або постійної фіксації уваги на певних предметах чи видах діяльності, супроводжується розвитком інтенсивних емоцій і має захисний характер.

Ще донедавна досить актуальною була проблема хімічних залежностей, таких як тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія, залежність від стимуляторів тощо. Проте сьогодні вже не викликає сумнівів, що залежність може розвинути не лише від уживання психоактивних речовин, а й від різноманітних видів діяльності (або потоків інформації), які приносять безпосереднє задоволення.

Сучасний реєстр подібних поведінкових адикцій, на думку окремих авторів, нараховує близько тисячі різних адиктивних «агентів» (адиктогенів), що спонукують до формування нефармакологічних хвороб залежності.

В умовах сьогодення досить помітним є виражене прагнення людей орієнтуватися насамперед на кар'єрні та професійні досягнення. Відповідно, фахівець щораз більше часу проводить на роботі і менше часу приділяє іншим сферам свого життя. Подібний спосіб життя утворює певний перекис у бік професійної діяльності, що може спричинити виникнення значних проблем в інших сферах життя та порушення психологічного здоров'я.

Професійні адикції в патологічній формі прояву стають дедалі частішим явищем, а це означає, що з'являється більша кількість людей, яка потребує психологічної допомоги. Тому одними з найбільш важливих практичних завдань сьогодення є збереження професійного здоров'я фахівця, профілактика професійних залежностей та формування гармонійно розвинутої особистості.

Ключові слова: адикція, адитивна поведінка, професійна адикція, трудовголізм, професійна лінь, завчена безпорадність, прокрастинація, професійний перфекціонізм, ургентна залежність, професійний маргіналізм.